

Cykelruter på Samsø

Indhold

Cykelkort	2
Cykeltur på Nordøen.....	3
Cykeltur på midtøen	8
Cykeltur på sydøen	11

Cykelkort

Cykeltur på Nordøen

Starter turen i Tranebjerg, køres nordpå mod Onsbjerg. Lige efter Tranebjerg på venstre hånd ligger Kongehøjen med et bronzerelief af Frederik VII, sat af samsinger 1866 som tak for junigrundloven fra 1849.

Kør videre nordpå gennem Onsbjerg mod Sælvigbugten, som er en af øens bedste badestrande.

Efter at have passeret vejen til Sælvig Havn ses på venstre hånd nogle lave bakker med meget smalle agre kaldet Rævebakkerne.

Ved Sælvigbugtens camping drejes mod

1. Stauns-Stauns Fjord. Ved gadekæret i Stauns kan man dreje til venstre for at komme videre nordpå. Men det kan anbefales at tage et par afstikkere her: Til højre mod flyvepladsen på de inddæmmede arealer. Herfra kan man gå (ca. en kilometer) ud til dæmningen ved fjorden. Fra dette sted ses bl.a. den store Hjortholm, hvor der ligger rester af et borganlæg, antagelig fra 1100-årene. Der er ikke offentlig adgang til øen.

Det kan tillige anbefales at gå ned til fjorden ad kastanjealleen, der i sydenden af Stauns fører ned til en lille bådehavn ved fjorden.

Herfra er der stiforbindelse mod nord langs fjorden. I det lave vand har arkæologer fundet mængder af nedrammede pæle i rækker fra år 400 e.Kr. Træet var takstræ, og meningen med disse pælerækker kan man kun gisne om.

Lige udenfor Stauns ses den flotte udsigt over Stauns Fjord og holmene i og udenfor fjorden. De nærmeste øer hedder Sværm og Ægholm og dyrkes endnu.

Der køres tilbage til gadekæret, hvor der drejes til højre mod Langør. På denne strækning er der en vidunderlig udsigt over Stauns Fjord. Hvor vejen svinger mod Langør er vi på øens smalleste sted og

2. Kanhavekanalen, hvor der ses rester af et af vikingetidens mest imponerende "ingeniørarbejder". Ved årringsprøver har man kunnet datere den til årene efter 726 e.Kr. Det vil sige, at den er bygget omkring det tidspunkt, da

Dannevirkevolden mod Tyskland blev opført. Kanalen er omkring 800 meter lang og gravet tværs gennem øen.

Herefter køres mod Langør. På vejen passerer en stenstrøning af enestående format. Disse enge er yngleplads for tusinder af fugle, bla.a. vadefugle, andefugle og måger. Man passerer forbi Langør kirke, som er et kapel fra 1925 og videre mod

3. Samsø Naturskole – et besøgscenter med naturvejleder, som man ikke bør undlade at besøge. Her fås information om natur, historie, vandreture m.v. Yderligere arrangeres ture for lejrskoler. Ring for nærmere oplysninger på tlf. 86 59 64 54.

Fortsæt mod

4. Langør – Kyholm. Langør, som er Samsøs eneste naturhavn, var indtil 1880 Samsøs vigtigste havn. Det er en naturhavn med fem meters vanddybde, og stedet omtales allerede i de islandske sagaer som en velegnet havn. Indtil for få år siden boede her endnu fiskere, der levede af at fange ål, rødspætter, rejer og hummer.

I flere perioder var der en livlig forbindelse til den lille ø Kyholm, der ses mod nord-nordøst bag odderne. Kyholm er i dag ubeboet, men tjente tidligere flere formål: Som pesthus for Jylland under Den sorte Død 1709-12, som befæstet base under Englænderkrigen 1801-15 og endelig som karantænestation under koleraepidemierne fra 1832-57.

To store skanser, en på Lilleør og en på spidsen af Besser Rev, bevogtede under krigen mod England indsejlingen til fjorden. Begge skanser ses tydeligt fra Langør.

I Nordbybugten ligger et havdambrug, der kan skimtes fra stranden. I de store net opdrættes laks.

Herefter er der ingen vej uden om. Tilbage igen – men en så dejlig natur kan kun nydes, så igen forbi Naturskole og kirke. Ved “den gamle skovfoged bolig” drejes mod Nordby over den 1100 tdr. land store Nordby Hede, som ligger på strandvolde og hævet havbund. Heden er i dag plantet til med fyr, gran og

birk – med lidt højskov i den nordlige ende, før Mårup by. Dette er rester af den oprindelige tilplantning fra 1866, samme år som Hedeselskabet stiftedes. Lige efter skoven ligger

5. Mårup – Mårup Havn. Mårup er en smuk landsby med adskillige gamle huse og gårde. Her vil det være værd med en afstikker til den hyggelige Mårup Havn, hvor der både nord og syd for havnen findes områder med en pragtfuld natur, der er velegnet til vandreture og filosoferen i ro og mag. Fra havnen er der mulighed for at tage på en dagtur til den spændende ø Tunø, hvor biler er bandlyst. Ring for nærmere oplysninger til Samsø Turistbureau på tlf. 86 59 14 00.

Turen går tilbage gennem Mårup, og på vejen videre til Nordby lægger man mærke til

6. Nordby Kirke, der i ensom majestæt knejser i højlandet. De ældste dele af Nordby kirke stammer fra begyndelsen af 1200-tallet, men kirken er præget af mange senere til- og ombygninger. Fra midten af 1500-tallet stammer det spinkle tårn, der peger på forbindelser med kirkebyggeri på Djursland. De store vinduer i syd er fra 1800-tallet. Kirkens fineste inventar er et sengotisk monstransskab.

Kirkens ensomme beliggenhed kan forklares med, at der i tidligere tider lå to landsbyer her, nemlig Søby mellem Mårup og Nordby, og Glistrup i nærheden af kirken. Disse byer blev sandsynligvis ødelagt i 1300-tallet af Lybækkerne.

Fra Nordby kirke køres mod

7. Møgelskår. En imponerende istidskløft, et meget smukt og fint udformet smeltevands-skår og en del af Nordby Bakker, som i det hele taget er et særpræget morænelandskab, som er en helt speciel naturoplevelse, man ikke må snyde sig selv for.

Tilbage mod

8. Nordby som er særdeles interessant i kraft af sine mange velbevarede fredede huse, og som for nogle år siden fik titlen "Danmarks bedst bevarede

landsby”.

Byen blev – efter ødelæggelsen af Søby og Glistrup, og hvor beboerne flyttede sammen i Nordby – anlagt som en dobbelt rundby med gadekær og forte (åben plads) i midten og et stort antal gyder, der nu har fået de gamle navne tilbage. Udover den spændende atmosfære i byen er der mindst fire ting, der er værd at kigge nærmere på:

Klokketårnet. Da lyden af kirkeklokkerne i Nordby Kirke sjældent kan nå byen, ringes der morgen og aften, samt ved gudstjenester og andre kirkelige handlinger, med klokken i det gule klokketårn, der ligger lige ved gadekæret.

Majstangen. Søndag efter pinse, prydes majstangen med flag, hvor de unge i Nordby rider Sommer i By. Oprindelsen til denne skik fortaber sig i historiens tåge, og selv om den har ændret sig lidt i tidens løb, har indholdet været det samme i århundreder – måske helt tilbage til hedensk tid.

Bybrøndene. Der var oprindeligt fem bybrønde, som i gammel tid opdelte byen i distrikter, roder. Fire af disse stensatte brønde er bevaret, og de er bemærkel-sesværdige ved deres store dybe og kedelagtige facon.

Gadekæret. Særlig ved gadekæret, som er Nordbys idylliske centrum, kan man endnu fornemme, hvorledes en dansk landsby så ud i tiden før udflytningen. Da bønderne flyttede ud, var det nemlig kun udlængerne, der blev nedbrudt, mens stuehuset blev stående og solgt til beboelse. Mange af disse stuehuse eksisterer endnu rundt omkring i byen.

Fra Nordby køres enten mod

9. Issehoved, som ligger ca. 4 km nord for Nordby. Området er tilgængeligt for offentligheden, og der ligger en parkeringsplads for enden af vejen. Det må anbefales at følge stien til venstre gennem til et overraskende udsyn over de vestvendte skræntpartier, over Issehoveds lyse sandodde og havet. Herfra kan man fortsætte ad skrænten langs havet mod odden, der ligesom Danmarks nordspids, Grenen, skifter udseende efter vind og strømforhold. Hvis man har lyst til en lidt længere vandretur, er det muligt at gå rundt om Issehoveds østsides skrænter, hvor der også er en særdeles god badestrand.

Her ses de markante "fårestier", som er dannet ved gentagne små jordfyldninger som følge af jordens vekslende vandindhold.

På vejen til eller fra Issehoved, er det værd at besøge

10. Samsø Labyrinten, som er optaget i Guinees Rekordbog, som verdens største labyrint. Det er en skovlabyrint med 50.000 træer og et rigt dyre- og planteliv. Der er 5 km stier med fabelagtige træskulpturer. Ring for yderligere oplysninger til 86 59 66 59.

11. Naturcafe Rosendal. Her kan man bl.a finde insekter og andet fra haven og se dem under mikroskop.

Eller mod

12. Ballebjerg, som ved kysten vest for Nordby, med sine 64 meter, er øens højeste punkt.

Fra bakken med udsigtstårnet er der mod vest en flot udsigt til Jylland og den lille ø Tunø med omkring 70 beboere. Mod øst ser man ind over Nordby, og der er tillige et herligt blik over øerne udenfor Stauns Fjord.

En lille sti fører nedad mod stranden.

Cykeltur på midtøen

Tages der igen udgangspunkt i Tranebjerg, startes evt. ved

13. Tranebjerg kirke, som har et imponerende kirketårn med skoldehuller og skydeskår. Foran Kirken ligger Tiendeladen, hvor det korn oplagredes, der blev afleveret som tiendeskate.

I hjørnet mellem laden og den gamle kirkegårdsåge ses et hul med en jernrist over. Det er en såkaldt "færist", der skulle forhindre løse dyr i at gå ind på kirkegården. Såvel kirkeladen som risten er fredet i klasse A. I kirkens nordmur ses den velbevarede, men tilmurede kvindedør.

Derfra køres til Møllebakken, som ligger bag Flinchs Hotel, og hvorfra der fra udsigtsplatformen er en enestående udsigt over det meste af sydøen.

Videre herfra til Velkomstcentret, som er centrum for de aktiviteter, der hører under Økomuseum Samsø. Økomuseum Samsø er det fælles navn for en række aktiviteter, der tilsammen giver baggrund for at forstå sammenhængen mellem Samsøs landskab, kultur og mennesker i fortid, nutid og fremtid. En af disse aktiviteter er f.eks.

14. Samsø Museumsgård, der er et traditionelt lokalhistorisk museum, indrettet som en kopi af en gammel Nordby-gård. Den viser et interiør fra ca. 1850 og har sæsonen igennem skiftende særudstillinger. Yderligere oplysninger fås bl.a. på tlf. 86 59 22 77.

Turen går nu videre ud på Samsø. Lige ved Rosens plads drejes til venstre mod Langemark og Besser. Efter Langemark, på vejen videre mod Besser passeres på højre side Mikkelstenen, som er rejst til minde om de samske landmænds foregangsmand, Mikkel S. Holm, og lidt senere igen på højre side Samsø Golfbane, der har international klasse. Lige overfor Golfbanen ligger

15. Besser Kirke som er opført i midten af 1200-tallet. Senere i middelalderen blev det oprindelige kor ombygget og skibet forlænget mod vest. Senere igen rejstes tårnet i vest.
Våbenhuset stammer fra reformationstiden. Altertavlen er fra 1589 og

prædikestolen fra 1602.

Efter kirken fortsættes mod Besser by, forbi Samsø Efterskole på højre side. Lige ved indkørslen til byen ses den kønne gamle præstegård fra ca. 1750. Præstegården fungerede fra 1812-16 som seminarium, hvor øens skolemestre fik en tiltrængt efteruddannelse.

Der køres gennem byen, forbi forsamlingshuset, og ved den lille vej Kærvej, drejes skarpt til højre op bagom byen. Undervejs passerer en markvej, der fører til byens udsigtstårn, anlagt på fundamentene af en mølle, der blev afbrændt under stumfilmsoptagelser i 1913. Fra tårnet er der vid udsigt over Stauns Fjord og mod Sjælland. Fortsæt venstre om det aflange gadekær tilbage til hovedgaden. Kør videre mod Sildeballe og

16. Besser Rev, der er 3-5 m bredt, og næsten syv kilometer langt. Fra P-pladsen kan man vandre til venstre langs fjorden eller, hvis man har god tid, foretage en vandretur ud på revet, der er åbent for offentligheden det meste af året: 15/7 – 31/3. Hele revet kan besøges til fods, men i fuglenes yngletid er der kun adgang til hegnet, der opsættes lige efter Draget.

Om vinteren og i dårligt vejr kan det være forbundet med fare at passere Draget, idet store vandmængder hele tiden passerer det smalle løb, men er man først soppet over til revets lange del, venter der en stor naturoplevelse.

Tilbage ved præstegården i Besser går vejen til højre mod enten Alstrup eller Østerby: Alstrup er en lille bebyggelse omkring det gamle gadekær, og turen går herfra videre mod en lidt større landsby Toftebjerg. Herfra køres mod Tranebjerg, og ved Havvejen, der forbinder nord og syd, køres tilbage mod Onsbjerg. Ved vejkrydset ved bageren drejes mod højre, og umiddelbart herefter ligger

17. Onsbjerg kirke. Af den oprindelige kirke, opført i 1200-tallet, er kun skibet bevaret, mens koret omkring 1400 blev erstattet af et større.

Senere tilbyggedes to våbenhuse og sidst, i første halvdel af 1500-tallet tårnet. Kirkens fornemmeste seværdighed er et romanske guldkrucifix, ophængt på korets nordvæg. En indskrift fra 1596 fortæller, at korset drev i

land på et kvindeligt. Hvor liget drev i land findes i dag Ilse Mades helligkilde.

Lidt længere fremme ligger den tidligere Onsbjerg Skole, som nu er børnehus og handicapcenter.

Lige efter skolen, på vejen mod Tanderup, kan man på venstre hånd se

18. Dyret, som er Sydsamsø's højeste punkt, – 51 m. En lille sti bag det hvide bindingsværkshus (Koldinghus) fører op til toppen, hvorfra der er en storartet udsigt.

I Tanderup, ved gadekæret, drejes skarpt til venstre mod Tranebjerg. Fra bakkedraget, som med en samsk overdrivelse kaldes Alperne, ser ind mod turens mål, Tranebjerg.

Vælges det fra Besser at der køres mod Østerby, kommer man til en landsby der har bevaret mange bygningsdetaljer, og som giver et indtryk af, hvordan en lille dansk landsby så ud i gamle dage. Der fortsættes mod Torup og videre til Tranebjerg.

Cykeltur på sydøen

Med udgangspunkt fra Tranebjerg kirke drejes lige efter kirken mod Pillemark forbi Tranebjergs skole og idrætshal. I Pillemark drejes til højre og umiddelbart efter til venstre mod Vesterløkken ad Tranemosevej.

Her passerer på venstre hånd Tranemosen, der er øens eneste større sø, og hjemsted for et rigt fugleliv.

For enden af vejen køres mod stranden, hvor vejen ender blindt ved en P-plads. Går man ca. en halv kilometer sydpå langs stranden, kan man i perioder være heldig at finde

19. Ilse Mades Helligkilde, som vælder op af en udhulet egestamme midt på den åbne strand. Men nogen gange er kilden helt dækket af sand, og er derfor ikke til at få øje på. Her henstilles det, at man ikke forsøger at grave på stedet for ikke at ødelægge kilden.

Sagnet fortæller, at en død kvinde, Ilse Made, drev i land her, og da man forsøgte at køre liget til kirke i Tranebjerg og Kolby, kunde flere heste ikke drage det. Men da de vendte Vognen om til denne Onsbjerg Kirke Gaard – drog tvende heste det lettelig.

Citatet stammer fra en tavle i Onsbjerg Kirkes kor.

Turen fortsættes videre mod Kolby Kås. På vejen her ses de for øen så karakteristiske bakkerækker. De består af grus og sand, der blev afsat af istidens gletschere. I Kolby Kås ligger en havn som bruges til fragt og lidt lystbåde. Tidligere sejlede færgen til Sjælland herfra.

21. Kolby Mølle, der nu er fredet. Det er en hollandsk mølle, bygget ca. 1855 i Jylland og flyttet til Samsø 1899. Møllen var i brug indtil 1947.

I sommerperioden er den visse dage åben for besøgende.

Helt fremme i Kolby ligger på venstre side

22. Kolby Kirke, som er en af Samsø's fem middelalderkirker. Kirkeskibet er fra 1200-tallets midte. Det oprindelige kor er i senmiddelalderen blevet

ombygget og forstørret, og senere tilbyggedes sakristi, våbenhus og tårn. På tårnets vestvæg ses et kalkmaleri fra ca. 1525-50 af Sct. Jørgen og dragen. Ved kirkens restaurering i 1960'erne fandtes en lektorie- eller prædikestol fra katolsk tid i korbuens nordside.

Lige overfor Kirken køres ad Kolby Hovedgade mod Vesborg fyr. På vejen passerer

23. Stensbjergård Aktiv ferie. Her er masser af udendørs aktiviteter og svømmepøl.

24. Vesborg Fyr. Her kan man gå ad stien ned mod stranden, og fortsætte rundt om de banker, hvor middelalderborgen Wisborg engang lå. Størstedelen af slotsbanken er dog forsvundet i havet ved gentagne skred.

Selve fyret er bygget i 1894 på den tidligere forborg. Der er adgang til fyret, og fra toppen er der udsigt til Fyn, Sjælland og Jylland. Vesborg Fyr er det nærmeste, man kan komme Danmarks geografiske midtpunkt.

På tilbagevejen vælges i Kolby vejen højre om byen, og der fortsættes – forbi de åbne herregårdsmarker med spredte oldtidshøje – mod Brattingsborg.

25. Brattingsborg Slot: Det nuværende Brattingsborg Slot er opført i 1870.

Godset hed tidligere Sællemarksgård, efter en nedlagt landsby, der lå her, men godset omdøbtes af Griffenfeld. I 1677 overgik Brattingsborg som arveligt len til familien Danneskiold-Samsøe, i hvis besiddelse det stadig er.

Fra slottet køres videre forbi Ørnslund – en tidligere godsinspektørbolig – ind gennem skoven og helt ud til Samsøs sydkyst.

26. Brattingsborg skov er i dag en spændende og meget afvekslende skov efter de senere års store fældning og en række kraftige storme.

Fra P-pladsen ved stranden kan der spadseres til Lushage Fyr, der ligger ikke så langt mod øst langs stranden. På vejen ses et par lave skanser fra Englandskrigen 1801-14.

Fra Brattingsborg fortsættes mod

27. Ørby, og her kan man opleve meget af atmosfæren i en landsby fra omkring århundredeskiftet. I slutningen af 1800-tallet blev byen nemlig ramt af flere brande, der ødelagde de fleste af Ørbys gamle gårde og huse. Lige i udkanten af byen, på vejen mod Brundby ligger byens lille kirke, som er annekskirke til Tranebjerg.

Fra Ørby Hovedgade går turen videre mod Nørreskifte og Ballen. Nørreskiftevej fortsætter til

29. Ballen, hvor havnen tidligere har haft stor betydning som fragt- og fiskerihavn, men som nu er en velbesøgt sejlerhavn, og om sommeren er der en spændende atmosfære og masser af liv på havnen.

En sjældenhed, Kalkovnen, kan ses blot 100 m mod syd ad strandstien. Det er en restaureret kalkbrændeovn, hvor der fra 1880'erne og indtil 1936 brændtes koralkalk fra Fakse. Læskningen foregik inde i bygning.

I modsatte ende af Ballen, ved Strandvejen, ligger Den gamle Købmandsgård, der er opført i 1844.

Så går turen videre mod

30. Brundby, som for øvrigt har fået sit navn fra mere end 50 husbrønde (brøndenenes by). På vejen mod Tranebjerg på venstre hånd ligger Basebakkegården med en nyligt restaureret husbrønd. Brønden er måske helt fra det 16. århundrede og efter datidens forhold et kæmpe bygningsværk.

Ikke langt derfra på højre hånd ligger den højt beliggende stubmølle Kolhøj Mølle, der er bygget i begyndelsen af 1600-tallet på øen Endelave. I 1817 blev den flyttet til Samsø og er siden blevet flot restaureret.

Herfra går turen tilbage til Tranebjerg.